

Aikuiskoulutuksen kehittämisestä

Aikuiskasvatus -lehden edustajat ovat kään-
tyneet puoleeni pyynnöllä, että arvioisin
maamme aikuiskoulutuksen kehitystä ja tilaa
sekä tulevaisuuden kehitysnäkymiä. Pyyntö-
taustana on Aikuiskoulutusneuvoston asetta-
minen ja työn käynnistyminen. Tulinhan ni-
metyksi neuvoston yhdeksi jäseneksi ja sittem-
min sen varapuheenjohtajaksi. Kun suostuin
pyyntöön, lähtökohtanani oli, että kirjoitan
pelkästään omista nimissäni ja omista näke-
myksistäni. Aikuiskoulutusneuvoston työ on
niin alullaan, etteivät edes toiminnan peruslin-
jat ole ehtineet asettua paikoilleen. Näin ollen
kirjoituksessani olevat kannanotot ovat puh-
taasti henkilökohtaisia.

Aikuiskoulutuksen kehittämistä harjoite-
taan maassamme monella eri tasolla. Aikuis-
koulutukselle on tunnusomaista, että toimin-
nan suunnittelu ja organisointi tapahtuu aikuis-
koulutusinstituutioiden itsensä toimesta. Näin
ollen myös toiminnan kehittämisen ylivoimai-
sesti tärkein osa tapahtuu aikuiskoulutusins-
tituutioiden sisällä. Koulutusinstituutioiden
ohella mielenkiintoa aikuiskoulutuksen kehit-
tämiseen ovat tunteneet mm. työmarkkinajär-
jestöt, poliittiset puolueet, erilaiset muut yhtei-
söt sekä kunnat ja valtio. Näistä valtio on har-
joittanut systemaattista aikuiskoulutuksen
suunnittelua ja kehittämistä jo noin 15 vuoden
ajan.

Kun kehittämisen ehdoton painopiste on itse
toiminnasta vastaavissa aikuiskoulutusinsti-
tuutioissa, ydinkysymys nähdäkseni on, millai-
nen toimintailmasto aikuiskoulutusinstituuti-
oissa tällä hetkellä vallitsee. Missä määrin toi-
mintailmastolle on ominaista uudistumis- ja
kehittymishakuisuus, ja missä määrin toimin-
nan uudistamista ja kehittämistä niissä tapah-
tuu? Henkilökohtaisesti tunnen tilannetta lä-
heltä vain ammatillista lisäkoulutusta antavis-
sa koulutusinstituutioissa. Nähdäkseni niissä
toimintailmasto on varsin hyvä. Voimakkaasta
uudistumisesta kertoo mm. lisäkoulutuspalve-
lujen jatkuva laajeneminen ja lisääntyminen.

Sen tuloksena aikuisten mahdollisuudet oman
ammattitaitonsa ylläpitämiseen ja kehittämi-
seen ovat merkittävästi parantuneet. Niinpä ai-
kuisten osallistuminen ammatilliseen lisäkou-
lutukseen kasvoi voimakkaasti 1970-luvulla, ja
on nähdäkseni edelleen kasvanut 1980-luvulla.

Myös laadullisesti toiminta on merkittävästi
kehittynyt. Laadulliselle kehittämislle antoi
tärkeän sysäyksen 1970-luvun loppupuolen
heikko taloudellinen tilanne, joka pakotti ai-
kuiskoulutusinstituutiot kehittämään uusia
toimintastrategioita sekä jatkuvasti kohotta-
maan toimintansa laatua. Uskoakseni tuolloin
vauhdittunut oman toiminnan laadun paranta-
minen jatkuu edelleen.

Koulutusinstituutiokohtainen toiminnan ke-
hittäminen on aikuiskoulutuksen kehittämisen
ydinkysymys. Vaikka ammatillisessa aikuis-
koulutuksessa tilanne onkin nähdäkseni hyvä,
myös monia puutteita ja ongelmia esiintyy.
Yksi tärkeä kysymys on, että kehittämistyö on
koulutusinstituutioille itselleen varsin paljon re-
sursseja vaativaa toimintaa. Monet kehittämis-
hankkeet — mikäli ne haluttaisiin viedä todella
'loppuun saakka' — vaatisivat niin suuren ke-
hittämispansostuksen, ettei yhdellä koulutus-
instituutiolla ole siihen yksinään edellytyksiä.

Kun ajatellaan ammatillisen aikuiskoulutuk-
sen kehittämistä yksittäisen koulutusinstituuti-
on näkökulmasta, voidaan löytää mm. seuraava
ongelmia:

- Aikuiskasvatuksen teoria, sen pedagogiikka ja didaktiikka, ovat varsin vähän kehit-
tyneet. Monessa kehittämishankkeessa ku-
kin koulutusinstituutio joutuu luomaan
'teorian' viitekehysteineen ja keskeisine kä-
sitteineen itse. Maamme koulutustutkimus
on tähän saakka ollut hyvin vähän kiinno-
stunut aikuiskasvatuksesta ja sen kehittämi-
sestä. Nyt on näkyvissä eräitä merkkejä siitä,
että mielenkiintoa voisi olla syntymässä.
Yhteistyötä tutkimus- ja koulutusinstituuti-
tien kesken tarvittaisiin nykyistä huo-
mattavasti enemmän. Tutkimusinstituuti-

oilta tämä edellyttäisi kiinteitä kontakteja käytännön toimintaan. Koulutusintituutioilta se puolestaan edellyttäisi tutkimuksellista asennoitumista ja työskentelyotetta.

- Eräiden tärkeiden koulutusstrategioiden edistäminen vaatisi erityisen paljon laajaa yhteistyötä. Yksi tällainen on monimuotoja etäisopetuksen voimakas lisääminen ja laadullinen kehittäminen. Eräs ydinkysymys on todella laadukkaan ja ajan tasalla olevan oppimateriaalin aikaansaaminen ja ylläpitäminen. Kyse ei ole pelkästään kirjallisesta oppimateriaalista — vaikka se onkin erittäin tärkeä osa — vaan myös av-materiaalista samoin kuin tietokonepohjaisista opetusohjelmista.

Pelkästään yhtä koulutusintituutiota hyödyttävät ratkaisut tulevat usein kohtuuttoman kalliiksi ja materiaalin laatu jää usein heikommaksi kuin laajaan yhteiskäyttöön pohjautuvilla ratkaisuilla olisi mahdollista aikaansaada. Tässä verotuskysymykset voivat tulla järkevän ja rationaalisen yhteistyön esteeksi.

- Valtionapujärjestelmät ammatillisessa aikuiskoulutuksessa on rakennettu nuori-asteen koulutuksen pohjalta. Sen vuoksi ne erittäin puutteellisesti ottavat huomioon aikuiskoulutuksen vaatimukset ja erityisluonteen. Toiminnan kehittämisen kannalta puutteet ovat todella suuret. Tähänastiset valtionapukäytännöt ovat jättäneet tuen ulkopuolelle toiminnan suunnittelun ja kehittämisen, kouluttajien koulutuksen jne. Muotosidonnaisuudet ovat puolestaan rajanneet tuen ulkopuolelle muut kuin lähiopetukseen perustuvat ratkaisut.
- Kouluttajien koulutus on ammatillisessa lisäkoulutuksessa ollut järjestettävä koulutusintituutiokohtaisesti. Tämä koskee sekä perusammattitaidon luomista että ammattitaidon ylläpittoa ja jatkuvaa kehittämistä. Eräiden lisäkoulutusintituutioiden kesken on syntynyt spontaania yhteistoimintaa kouluttajakoulutuksessa. Tämä on hyvin ymmärrettävää, onhan kyseessä jokaisen koulutusintituution kannalta todella elintärkeä asia. Laajempi, organisoitu yhteistyö sekä yliopistojen ja korkeakoulujen ytkeminen yhteistoimintaan olisivat tulevaisuuden kannalta erittäin tärkeitä.
- Aikuiskoulutus on nopeasti uudistuvaa ja kehittävää toimintaa. Kehityksen seuraaminen ja ajan tasalla pysyminen on jokaiselle koulutusintituutiolle yksi avainkysymys. Tämä edellyttää maailmanlaajuisista kehityksen seuraamista, uusien ideain ja in-

novaatioiden 'löytämistä' sekä niiden arviointia ja muokkaamista omaan toimintaan soveltuvaksi. Tälläkin alueella yhteistyö tuottaisi huomattavasti paremman tuloksen kuin pelkästään yksittäisten koulutusintituutioiden omat toimenpiteet.

On siis paljon ja todella strategisen tärkeitä alueita, joissa pelkästään koulutusintituutiopohjaiset ratkaisut eivät anna parasta mahdollista lopputulosta. Sen vuoksi on ollut ilahduttavaa, että valtio on panostanut voimakkaasti aikuiskoulutuksen kehittämissuunnitteluun. Miten sitten valtion harjoittamaa suunnittelua on arvioitava koulutusintituutiokohtaisen kehittämissuunnittelun näkökulmasta?

Nähdäkseni valtion suunnittelutyön rooli ja funktio ovat tarkoituksenmukaiset ja järkevät. Valtion suunnittelu- ja kehittämistyö ei ole ollut **koulutuksen** suunnittelua ja kehittämistä, vaan koulutuksen puitteiden luomista ja parantamista. Itse koulutuksen suunnittelu on koulutusintituutioiden, ei valtion asia.

Valtion aikuiskoulutussuunnittelussa erotuu kolme eri vaihetta, joilla kullakin on oma funktionsa. Ensimmäisen vaiheen muodosti aikuiskoulutuskomitean työ, jonka tehtävänä oli selvittää, mistä aikuiskoulutuksen kehittämisessä on kysymys, sekä osoittaa kehittämissuunnittelun yleiset suuntaviivat. *Ensimmäinen vaihe* päättyi aikuiskoulutuksen merkittävään poliittiseen voittoon: valtioneuvoston päätökseen aikuiskoulutuksen suunnittelu- ja kehittämisperiaatteista. Valtioneuvoston periaatepäätös rakentui aikuiskoulutuskomitean työlle. Ensimmäisessä vaiheessa aikuiskoulutusnäkemys rajautui aikuiskouluttajiin itseensä sekä muutamaa strategisesti tärkeää virkamieheen ja poliitikoon. Pääosalle virkamiehistä ja poliitikoista aikuiskoulutus oli jotakin kummallista ja käsittämätöntä toimintaa, jolla ei 'oikean' koulutuksen kanssa ollut juuri mitään tekemistä.

Toisen vaiheen muodosti aikuiskoulutuksen väliaikaisen kehittämisorganisaation työ. Toinen vaihe konkretisoi aikuiskoulutuksen kehittämistavoitteet. Toisen vaiheen aikana on jo toteutettu länsisäädännöllisiä ja muita uudistuksia. Parhailaan on meneillään useita tärkeitä länsisäädännöllisiä hankkeita, jotka koskevat ammatillisen aikuiskoulutuksen toimintapuitteita ja -edellytyksiä. Myös vapaan sivistystyön puolella on vastaavankaltaisia uudistushankkeita. Parhailaan työtään lopettava aikuiskoulutuksen johtoryhmä on luetteloinut ne uudistukset, jotka tulisi toteuttaa hyvin lyhyen ajan kuluessa. Uudistusluettelo on mittava ja kattaa aikuiskoulutuksen koko kentän.

Toisen vaiheen aikana aikuiskoulutusnäkemys on muuten ilahduttavasti laajentunut sekä opetusviranomaisten että poliitikkojen keskuudessa. Sekään ei enää tunnu aivan utopistiselta, että aikuiskoulutus nähtäisiin Unescon kirjan 'Learning to be' mukaisesti koulutusjärjestelmän kulminaationa, huippuna, ja että sitä mm. resurssoinnissa kohdeltaisiin sen mukaisesti.

Kolmas vaihe on vasta alkamassa. Nyt valtion harjoittaman aikuiskoulutuksen kehittämistyön painopiste on siirtymässä linjahallinnon ulkopuolisilta elimiltä linjahallinnolle itselleen. Aikuiskoulutusneuvoston rooli on ymmärtääkseni painotetusti avustava, ei ohjaava.

Nähtäväksi jää, millä tavalla linjahallinto nykyisine voimavaroineen kykenee kantamaan vastuunsa aikuiskoulutuksen toimintapuitteiden parantajana ja toiminnan laadun kohottamisen edistäjänä. Ammatillisen aikuiskoulutuksen puolella on nähdäkseni akuutti resurssivaje, jonka poistaminen on edellytyksenä laadukkaalle toiminnalle. Valtionhallinnon voimavarojen tulisi mielestäni laadullisesti olla esimerkilliset, ja valtionhallinnossa työskentelevien tulisi ymmärtää käytännön toiminnan edellytykset ja vaatimukset mahdollisimman hyvin. Tämä edellyttää riittävän laaja-alaista ja monipuolista henkilökohtaista työkokemusta aikuiskoulutuksen käytännön työssä.

Aikuiskoulutusneuvosto voi avustavasta roolistaan huolimatta voimakkaasti vaikuttaa aikuiskoulutuksen kehittämiseen. Kyse on nähdäkseni kahden tyyppisten asiain käsitte-lystä ja edistämisestä:

- Kulloinkin ajankohtaisten konkreettisten uudistushankkeiden esiintuonti ja tärkeiden uudistusten esiinnostaminen sekä sen varmistaminen, että nämä hankkeet menevät ripeästi eteenpäin. Yhtenä esimerkkinä tällaisesta on vaikkapa etäisopetuksen valtionavun saattaminen yhdenvertaiseen asemaan lähiopetuksen valtionavun kanssa ja valtionavun ulottaminen myös yleissivistävään opetukseen.
- Suurten, pitkävaikutteisten kehittämisalu-

eiden esiinnostaminen, niiden kehittämistarpeiden konkretisointi ja tarvittavien kehittämistoimenpiteiden täsmäntäminen. Tällaisia suuria kysymyksiä ovat esimerkiksi sellaiset aikuiskoulutuksen laadun parantamiseen liittyvät seikat kuin aikuiskoulutuksen tutkimus ja kokeilu, aikuiskouluttajien koulutus, monimuoto- ja etäisopetuksen lisääminen ja kehittäminen jne.

Aikuiskoulutusneuvoston toimintaedellytyksiä parantaa aikuiskoulutusnäkemysten ulottuminen yhä laajempaan osaan virkamies- ja poliittikkokunnasta. Tässä suhteessa tilanne on todella ratkaisevasti erilainen kuin 1970-luvulla. Silti aikuiskoulutuksen kehittämisen lisäresurssit eivät tule itsestään vaan niiden puolesta on tehtävä lujasti työtä kuten tähänkin asti.

Itse korostan Aikuiskoulutusneuvoston roolia aikuiskoulutusinstituutioiden konkreettisten toimintaedellytysten parantajana. Näen, että neuvosto voi ja sen tulee edistää mm. kaikkien niiden ongelmien järkevää ratkaisua, jotka edellä kuvasin yksittäisen aikuiskoulutusintituution oman kehittämistoiminnan esteinä ja rajoituksina. Henkilökohtaisesti tulen vaikuttamaan siten, että juuri tällaiset ongelmat olisivat neuvoston päähuomion kohteena.

Valitan, että olen kirjoituksessani hyvin vähän käsitellyt vapaan sivistystyön ongelmia. Syynä on se, että en tunne niitä yhtä läheltä kuin ammatillisen aikuiskoulutuksen ongelmia, jotka kohtaan joka päivä työssäni. Luulin kuitenkin, että kehittämisen tarvetta on myös vapaassa sivistystyössä. Ovathan monet rajut yhteiskunnan muutokset luoneet voimakkaita muutos- ja kehittämispaineita esimerkiksi monille kansanopistoille ja opinto-keskuksille. Ongelmat ovat usein luonteeltaan strategisia. Muutoksiin ja haasteisiin vastamatta jättäminen johtaa helposti strategiseen loukkuun, josta pois pääsy voi olla hankalaa. Uskoisin, että neuvosto voi olla tärkeä foorumi myös vapaan sivistystyön tärkeiden yhteisten uudistus- ja kehittämishankkeiden esiinnostamiseksi ja edistämiseksi.